

Katarzyna Pluta

ORCID 0000-0001-6899-1574

Uniwersytet Opolski

kpluta@uni.opole.pl

DOI: 10.34888/ppw.2021.217-239

UDZIELENIE ATEIŚCIE SAKRAMENTU NAMASZCZENIA CHORYCH A NARUSZENIE JEGO DÓBR OSOBISTYCH ORAZ ZAKAZU PRZETWARZANIA SZCZEGÓLNYCH KATEGORII DANYCH

WPROWADZENIE

Wolność religijna zaliczana jest do podstawowych praw człowieka. Wolność ta jest uprawnieniem szczególnego rodzaju, gdyż umożliwia zarówno swobodne wyznawanie lub przyjmowanie religii, jej uzewnętrznianie, jak również możliwość nieutożsamiania się z żadnym wyznaniem. Obejmuje zatem również prawo do zmiany aktualnie wyznawanej religii lub przyjęcia poglądów ateistycznych. Gwarancje jej przestrzegania i możliwość korzystania z niej należą do kanonów współczesnej demokracji. Treść i wykładnia tej wolności ulega nieustannej ewolucji, stąd konieczne jest stałe ustalanie jej treści i zakresu, aby nie dochodziło do jej naruszeń.

Problemem analizowanym w niniejszym artykule jest fakt udzielenia osobie deklarującej się jako niewierząca (ateiście) sakramentu namaszczenia chorych w kontekście naruszenia jej dóbr osobistych oraz zakazu przetwarzania szczególnych kategorii danych. Kanwą rozważań stanowią wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2013 r. (sygn. akt II CSK 1/13)¹ oraz z dnia 12 września 2018 r. (sygn. akt II CSK 536/17)², a także poprzedzające je wyroki Sądu Okręgowego i Sądu Apelacyjnego w Szczecinie. Celem artykułu jest udzielenie odpowiedzi na dwa zasadnicze pytania. Pierwsze: czy poddanie osoby nieprzytomnej praktyce przyjętej w religii, której nie wyznaje, godzi w jej wolność sumienia i wyznania, a tym samym czy takie działanie prowadzi do naruszenia dóbr osobistych, niezależnie od intencji sprawcy i wykonywania przez niego posług religijnych zgodnie z prawem wewnętrznym danego związku wyznaniowego? Drugie: czy związki wyznaniowe oraz ich duchowni mogą przetwarzać szczególne kategorie danych osobowych w takiej sytuacji?

¹ Legalis nr 739919.

² Legalis nr 1832796.

W tej kwestii nie bez znaczenia jest zmiana stanu prawnego polegająca na uchyleniu przepisów zawartych w ustawie o ochronie danych osobowych z 1997 r.³ dotyczących przetwarzania danych wrażliwych i zastąpieniu ich nowymi zasadami przetwarzania szczególnych kategorii danych ustanowionych w unijnym rozporządzeniu, tzw. RODO⁴.

I. STAN FAKTYCZNY

Były pacjent jednej z polskich klinik kardiologii, który deklaruje się jako niewierzący⁵, zażądał od tej placówki leczniczej 90 tysięcy złotych zadośćuczynienia za naruszenie jego dóbr osobistych, do którego doszło poprzez udzielenie mu sakramentu namaszczenia chorych⁶. W czasie udzielania namaszczenia chorych powód znajdował się w stanie śpiączki farmakologicznej po przeprowadzonym zabiegu. Fakt udzielenia sakramentu został odnotowany w dokumentacji medycznej. Sam zainteresowany dowiedział się o poddaniu go obrzędowi przypadkiem, w trakcie przeglądania swojej dokumentacji medycznej kilka miesięcy po wypisaniu ze szpitala. Główny zarzut dotyczył naruszenia jego dóbr osobistych. Powód podnosił również, iż doszło do naruszenia jego nietykalności cielesnej. Na wieść, że duchowny katolicki udzielił mu sakramentu, doznał „szoku, załamania nerwowego, pogorszył się jego stan psychiczny i fizyczny, zagrażał mu kolejny zawał serca”⁷.

Sądy niższych instancji (okręgowy i apelacyjny) ustaliły, że powód „nie wykazał szkody w swoich dobrach osobistych, w szczególności nie wystąpił o powołanie biegłego, a jak nie ma szkody, to nie ma też odszkodowania”⁸. Sąd

3 Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 922. Ustawa ta została uchylona 25 maja 2018 r.

4 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=PL> [dostęp: 6 września 2020 r.].

5 W toku sprawy ujawniono, że powód nie dokonał formalnego aktu apostazji. Nie odnotowano tego w żadnej księdze parafialnej.

6 Należy wskazać, że używanie sformułowania „ostatnie namaszczenie” jest błędne, ponieważ tego sakramentu można doświadczyć wielokrotnie. A sam sakrament ma na celu przywrócenie zdrowia, a nie jest jedynie „błogosławieństwem na wypadek śmierci”.

7 Uzasadnienie wyroku SN z dnia 20 września 2013 r. (sygn. akt II CSK 1/13).

8 Tamże. W postanowieniu z dnia 31 maja 1978 r., sygn. akt II CZ 55/78, Legalis nr 20901, SN wskazuje, że „zasądzenie stosownej sumy pieniężnej, jako zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, możliwe jest jedynie w sytuacjach unormowanych w przepisach art. 444 i 445 k.c. W przypadku naruszenia dóbr osobistych dochodzenie odszkodowania może mieć miejsce jedynie wtedy, gdy następstwem tego naruszenia jest szkoda majątkowa (art. 24 par. 2 k.c.)”.

Udzielenie ateiście sakramentu namaszczenia chorych a naruszenie jego dóbr osobistych...

Okręgowy w Szczecinie wyrokiem z dnia 24 stycznia 2012 r. (sygn. akt I C 417/11)⁹ oddalił powództwo, uznając, że dobra osobiste powoda nie zostały naruszone, a działanie kapłana było zgodne z prawem kanonicznym. Z kolei wyrokiem z dnia 6 czerwca 2012 r. (sygn. akt I ACa 290/12) Sąd Apelacyjny w Szczecinie¹⁰ oddalił apelację powoda. Uznał bowiem, że zachowanie kapelana szpitalnego można wprawdzie potraktować jako ingerencję w sferę dobra osobistego powoda (wolność sumienia), zakaz zmuszania do udziału w czynnościach religijnych dotyczy bowiem również osoby, która pozostaje formalnie członkiem Kościoła katolickiego. Mając jednak na uwadze charakter sakramentu namaszczenia chorych, przyjął, że nie mogło się ono wiązać z istotnymi dolegliwościami emocjonalnymi i pociągać za sobą ujemnych konsekwencji w prawnie chronionej sferze dóbr osobistych powoda.

Orzekając na skutek skargi kasacyjnej powoda, Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 20 września 2013 r. uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie i sprawę przekazał temu sądowi do ponownego rozpoznania. Uznał, że poddanie człowieka niewierzącego nieakceptowanym przez niego praktykom religijnym stanowi naruszenie dóbr osobistych (swobody sumienia) i nie jest zdarzeniem drobnym, banalnym, niezaskługującym na udzielenie ochrony na podstawie art. 23 k.c.¹¹ Ten wyrok SN doczekał się licznych komentarzy w doktrynie. Orzeczenie omówił i aprobująco ocenił P. Wenski¹². Głosy aprobujące opracowali także R. Kaczmarczyk¹³ i W. Brzozowski¹⁴. Głosy krytyczne do komentowanego wyroku opublikowali zaś Z. Strus¹⁵ oraz B. Rakoczy¹⁶, a także T. Jakubiak¹⁷.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie, ponownie rozpoznając sprawę, ustanowił dla powoda pełnomocnika z urzędu w postępowaniu apelacyjnym. Wyrokiem z dnia

⁹ Niepublikowany.

¹⁰ Niepublikowany.

¹¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1740.

¹² P. Wenski, *Rozważania nad standardami opieki duszpasterskiej w polskich szpitalach. Uwagi na tle orzeczenia Sądu Najwyższego z 20 września 2013 r.*, „Prawo i Medycyna” 2015, nr 1, s. 72–86.

¹³ R. Kaczmarczyk, *Ochrona swobody sumienia jako dobra osobistego osoby niewierzącej. Glosa do wyroku SN z dnia 20 września 2013 r.*, II CSK 1/13, „Państwo i Prawo” 2017, z. 3, s. 134–141.

¹⁴ W. Brzozowski, *When anointing becomes annoying: remarks on the Polish Supreme Court's judgment of 20 September 2013 (II CSK 1/13)*, „Wrocław Review of Law, Administration & Economics” 2015, nr 5, s. 70–81.

¹⁵ Z. Strus, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2013 r. w sprawie II CSK 1/13*, „Forum Prawnicze” 2013, nr 5, s. 35–49.

¹⁶ B. Rakoczy, *Glosa do wyroku SN z dnia 20 września 2013 r.*, II CSK 1/13, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2016, t. 1, s. 213–220.

¹⁷ T. Jakubiak, *Intencja przyjęcia sakramentu namaszczenia chorych według wyroku Sądu Najwyższego z uwzględnieniem elementów prawa wyznaniowego*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 2013, nr 2, 161–178. Szerzej zob. też J. Krzywkowska, A. Bitowt, *Poddanie człowieka nieakceptowanym przez niego praktykom religijnym [w:] Aktualne problemy wolności myśli, sumienia i religii*, red. P. Stanisław, A. Abramowicz, M. Czelný, M. Ordon, M. Zawisła, Lublin 2015, s. 191–203.

23 stycznia 2014 r. (sygn. akt I ACa 855/13)¹⁸ ponownie oddalił apelację powoda, a następnie ustanowił dla powoda pełnomocnika z urzędu w postępowaniu przed Sądem Najwyższym. Sąd Apelacyjny stanął na stanowisku, że szpital bezprawnie naruszył dobro osobiste powoda (swobodę sumienia). Przyjął, że „krzywdą uzasadniającą zasądzenie zadośćuczynienia jest również przemijające zaburzenie w funkcjonowaniu organizmu polegające na znoszeniu cierpień psychicznych”. Powództwo zostało jednak oddalone wobec niewykazania przez powoda rozmiaru krzywdy.

Od tego orzeczenia pełnomocnik powoda wniósł skargę kasacyjną. Jednak Sąd Apelacyjny w Szczecinie wezwał go do usunięcia braków formalnych skargi kasacyjnej poprzez nadesłanie brakującego jej odpisu oraz uiszczenia opłaty od skargi w terminie tygodniowym pod rygorem jej odrzucenia. Pełnomocnik powoda potwierdził odbiór wezwania i wniósł o zwolnienie powoda z obowiązku poniesienia kosztów sądowych. Nie złożył jednak odpisu skargi kasacyjnej w terminie, co skutkowało jej odrzuceniem przez Sąd Apelacyjny (postanowieniem z dnia 30 czerwca 2014 r.), a zażalenie wniesione na to postanowienie zostało przez Sąd Najwyższy oddalone. W tym stanie rzeczy powód wniósł kolejny pozew, tym razem przeciwko swojemu pełnomocnikowi.

Sąd Okręgowy w Szczecinie w wyroku z dnia 27 lipca 2016 r. (sygn. akt I C 606/15)¹⁹ wskazał, że adwokat odpowiada za szkodę wyrządzoną mocodawcy powstałą na skutek zaniedbań i błędów prowadzących do przegrania sprawy, której wynik byłby korzystny dla strony, gdyby pełnomocnik zachował należyłą staranność. Uznał, że pozwany w sposób zawiniony nie dochował należytej staranności przy wykonywaniu przyjętego na siebie zobowiązania, nie usuwając w terminie braku formalnego skargi kasacyjnej. Powód nie wykazał jednak, że gdyby pozwany skutecznie wniósł skargę kasacyjną, to uzyskałby kwotę 90 tysięcy złotych tytułem zadośćuczynienia. Ustalenia poczynione przez sądy rozpoznające sprawę przeciwko szpitalowi w ocenie Sądu Okręgowego wskazują, że roszczenie powoda pozbawione było szans powodzenia, skoro powód nie wykazał krzywdy, a nie ma automatyzmu między naruszeniem dobra osobistego, a zasądzeniem zadośćuczynienia²⁰.

Wyrokiem z dnia 26 kwietnia 2017 r. (sygn. akt I ACa 831/16) Sąd Apelacyjny w Szczecinie²¹ oddalił apelację powoda, dzieląc ustalenia faktyczne i rozważania prawne poczynione przez Sąd Okręgowy. Stwierdził, że powód nie dostarczył dowodów, by na skutek zaniedbania pozwanego została mu wyrzą-

18 Niepublikowany.

19 Niepublikowany.

20 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 4 października 2013 r., sygn. akt I ACa 855/13, Legalis 1002288.

21 Legalis nr 1657738.

Udzielenie ateiście sakramentu namaszczenia chorych a naruszenie jego dóbr osobistych...

dzona szkoda (art. 471 k.c.). W szczególności nie wykazał, że skarga kasacyjna zostałaby uwzględniona przez Sąd Najwyższy, a w konsekwencji tego doszłoby do zasądzenia zadośćuczynienia. Odwołał się do stanowiska wyrażonego przez Sąd Apelacyjny w przegranej przez powoda sprawie, wskazując, że sąd nie miał obowiązku zasądzenia zadośćuczynienia, skoro powód nie wykazał krzywdy, a natężenie winy nieumyślnej po stronie pozwanej szpitala było niewielkie²². Po rozpoznaniu skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 12 września 2018 r. SN uchylił zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację powoda i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Szczecinie do ponownego rozpoznania.

II. NARUSZENIE DÓBR OSOBISTYCH

Ustawodawca w Kodeksie cywilnym określa katalog wartości, które przykładowo uznaje za dobra osobiste. Katalog ten znajduje się w art. 23 k.c.²³ i wprost zalicza swobodę sumienia. A dalej określa, że dobra te pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach. Istotna dla niniejszych rozważań jest norma art. 24 k.c., zgodnie z którą ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. I dalej, że „w razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny. Jeżeli wskutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych. Przepisy powyższe nie uchybiają uprawnieniom przewidzianym w innych przepisach, w szczególności w prawie autorskim oraz w prawie wynalazczym”.

- 22 Poza tym Sąd Apelacyjny stwierdził, iż wobec niezaktualizowania się wszystkich prawotwórczych przesłanek odpowiedzialności pozwanego przewidzianych w art. 471 k.c. pominięciu podlegały wnioski dowodowe zgłoszone w postępowaniu apelacyjnym, zmierzające do ustalenia krzywdy powoda, która miałaby być mu wyrządzona udzieleniem sakramentu namaszczenia chorych. Dokonywanie ustaleń w tym zakresie nie wpłynęłoby bowiem w jakikolwiek sposób na kierunek rozstrzygnięcia, przez co fakty, które na podstawie dowodów z opinii biegłych miałyby być ustalone, utraciły dla tego rozstrzygnięcia walor istotności, o którym mowa w art. 227 k.p.c. Z poglądem tym nie zgodził się SN i dlatego przekazał sprawę do ponownego rozpatrzenia Sądowi Apelacyjnemu w Szczecinie.
- 23 „Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach”.

Ustalenie, czy owa bezprawność ma miejsce, jest kluczowe dla omawianego stanu faktycznego.

Ochronę sumienia, jako szczególnego rodzaju dobra, wzmacniają regulacje ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania²⁴, zwłaszcza jej pierwszego działu. Zaś w kontekście opisanego wyżej stanu faktycznego zastosowanie znajdzie również ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta²⁵, w szczególności art. 36²⁶ i 37²⁷. Pod rozwagę należy brać również przepisy Kodeksu prawa kanonicznego²⁸ (dalej: KPK) jako prawa obowiązującego wierznych Kościoła katolickiego. Takim przepisem bez wątpienia podlegał kapelan udzielający sakramentu namaszczenia chorych. Określają one także materię, formę oraz sposób udzielania tego sakramentu. Zdaniem Z. Strusa²⁹ obowiązek sądów badania treści norm prawa kanonicznego wynika z art. 91 Konstytucji RP³⁰, ponieważ przepisy prawa kanonicznego po ratyfikacji konkordatu³¹ stały się częścią prawa krajowego wraz z obowiązkiem ich interpretacji w dobrej wierze. Z kolei B. Rakoczy³² zaznacza, że obowiązek odwołania się od przepisów prawa kanonicznego wynika z art. 2 Ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej³³. Wreszcie K. Niedziałkowski zauważa, że „SN nie przytoczył żadnego konkretnego kanonu, na którym opierał swoje twierdzenia ponadto w analizowanym wyroku podniósł, iż w momencie przyjęcia do szpitala powód nie poinformował nikogo, że jest

- 24 Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, tekst jedn. Dz. U z 2017 r., poz. 1153.
- 25 Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 849. Ustawodawca gwarantuje m.in. prawo pacjenta do wyrażenia zgody na udzielenie świadczenia zdrowotnego, *a contrario* – prawo wyrażenia sprzeciwu, prawo do informacji o stanie zdrowia, prawo do zapoznania się z dokumentacją medyczną, prawo do odstąpienia od leczenia, prawo do informacji o prawach pacjenta, prawo do poszanowania godności intymności, prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, prawo do opieki duszpasterskiej, prawo do zachowania tajemnicy danych związanych z leczeniem, prawo do dodatkowej opinii lub zwolnienia konsylium, ochrony danych osobowych.
- 26 „Pacjent przebywający w podmiocie leczniczym wykonującym działalność leczniczą w rodzaju stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej ma prawo do opieki duszpasterskiej”.
- 27 „W sytuacji pogorszenia się stanu zdrowia lub zagrożenia życia podmiot, o którym mowa w art. 33 ust. 1, jest obowiązany umożliwić pacjentowi kontakt z duchownym jego wyznania”.
- 28 *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Paulii Papae II promulgatus* wprowadzony na mocy konstytucji apostolskiej *Sacrae disciplinae leges* z dnia 25 stycznia 1983 r., AAS 75 (1983), pars II, s. 1–317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, tekst dwujęzyczny, tłum. E. Szafrowski i komisja naukowa pod red. K. Dynarskiego, Poznań 2008.
- 29 Z. Strus, dz. cyt., s. 47.
- 30 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483.
- 31 Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318.
- 32 B. Rakoczy, dz. cyt., s. 215.
- 33 Tekst jedn. Dz. U. z 2019 r., poz. 1347.

Udzielenie ateiście sakramentu namaszczenia chorych a naruszenie jego dóbr osobistych...

osobą niewierzącą, ale należy podkreślić, że nie prosił on także o udzielenie sakramentu przed operacją³⁴.

Zdecydowanie należy jednak podkreślić, że prawo kanoniczne, jako prawo wewnętrzne Kościoła, nie powinno stanowić podstaw wyroku sądu cywilnego³⁵. Żaden z aktów prawa powszechnie obowiązującego nie normuje omawianego zagadnienia i moim zdaniem w opisanym stanie faktycznym nie należało łączyć dwóch odrębnych od siebie porządków prawnych – prawa cywilnego w odniesieniu do ochrony dóbr osobistych i prawa kanonicznego w zakresie udzielania sakramentu namaszczenia chorych. Jak słusznie podkreślił Sąd Apelacyjny w Szczecinie: „problem wykładni norm prawa kanonicznego nie miał znaczenia dla rozstrzygnięcia. Odwołanie się kapłana do regulacji prawa kanonicznego nie mogło służyć uzasadnieniu tezy o braku bezprawności w jego działaniu nawet przy uwzględnieniu faktu, iż powód formalnie nie wystąpił z Kościoła katolickiego”³⁶. Poza tym warto zauważyć, że również ustawodawca kościelny w kan. 220 stanowi, że nikomu nie wolno bezprawnie naruszać dobrego imienia, które ktoś posiada, ani też naruszać prawa każdej osoby do ochrony własnej intymności. Jako działanie wprost sprzeczne z tą normą należy uznać udzielenie sakramentu osobie nieprzytomnej, niejako „na wszelki wypadek” i „dla jej dobra”³⁷.

Według KPK kapelanem jest kapłan, któremu powierza się przynajmniej częściowo stałą troskę pasterską o jakąś wspólnotę lub specjalny zespół wiernych, wykonywaną zgodnie z postanowieniami prawa powszechnego lub partykularnego (kan. 564, 566). Z kolei na mocy uregulowań prawa polskiego stosunek prawny łączący kapelana i szpital zależy od tego, czy strony łączy jakaś konkretna umowa, np. umowa o pracę (jak w omawianym przypadku) czy umowa cywilno-prawna lub też posługa kapelana w danym szpitalu ma

³⁴ K. Niedziałkowski, *Udzielenie sakramentu namaszczenia chorych bez zgody przyjmującego - aspekty cywilno-kanoniczne*, „Kościół i Prawo” 2017, nr 2, s. 169.

³⁵ Tak np.: A. Gill, *Glosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 3 lipca 2000 r. (II SA 1128/99)*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2001, z. 12, s. 606; G. Radecki, *Organy osób prawnych Kościoła katolickiego w Polsce (na styku prawa kanonicznego i prawa cywilnego)*, „Rejent” 2003, nr 7/8, s. 132; M. Jasiakiewicz, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00*, „Rejent” 2005, nr 1, s. 130; M. Pietrzak, *Prawo kanoniczne w polskim systemie prawnym*, „Państwo i Prawo” 2006, z. 8, s. 22; P. Stanisz, *Proboszcz jako reprezentant parafii rzymskokatolickiej w stosunkach majątkowych* [w:] *Prawo państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych. Pamiętnik VII Zjazdu Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego, Gniezno 11-12 IX 2010*, red. K. Krasowski, M. Materniak-Pawłowska, M. Stanulewicz, Poznań 2010, s. 199; A. Mezglewski, *Opinia prawna dotycząca problemu obowiązywania prawa wewnętrznego związków wyznaniowych w obrocie prawnym*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2011, t. 3, s. 252; A. Januchowski, *Wybrane zagadnienia związane z reprezentacją parafii przez proboszcza na gruncie prawa kanonicznego i polskiego*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2008, t. 11, s. 222–224; D. Walencik, *Prawo kanoniczne (wewnętrzne) związków wyznaniowych a prawo polskie*, „Przegląd Sądowy” 2013, nr 5, s. 11–25.

³⁶ Uzasadnienie wyroku SN z dnia 20 września 2013 r., sygn. akt II CSK 1/13.

³⁷ Z. Strus stwierdza, że „namaszczenie osoby bez udziału jej świadomości nie powinno być tłumaczone rozszerzająco jako postać »zmuszania« mającego odmienny sens”. Zob. Z. Strus, dz. cyt., s. 41.

charakter zwyczajowy, normowany zasadami współżycia społecznego tradycją danej społeczności. Fakt ten niejednokrotnie umykał dotychczasowym komentatorom. Lektura wyroku nie wyjaśnia, dlaczego pozwany został szpital, który jako jednostka organizacyjna nie jest kompetentny do udzielania posług religijnych³⁸, a nie kapelan – główny sprawca zdarzenia³⁹. Wszak „kompetencja w zakresie oceny, czy należy udzielić sakramentu namaszczenia chorych w razie utraty przytomności, należy do szafarza, co ma bezpośredni wpływ na przesłankę bezprawności wymaganą przy ustalaniu odpowiedzialności za naruszenie dobra osobistego, stosownie do art. 24 k.c.”⁴⁰.

W omawianej sprawie wykładnia przepisów prawa kanonicznego, które dotyczą udzielania i przyjmowania sakramentu namaszczenia chorych, jak również obrzędu stosowanego w czasie sprawowania tego sakramentu należy do odpowiedniej władzy kościelnej (kan. 841, 842), a nie do składów orzekających⁴¹. Dla stwierdzenia naruszenia dobra osobistego powoda ważność i godziwość sprawowanego obrzędu nie mają znaczenia. Ponieważ o naruszeniu dobra osobistego decydują normy k.c., a nie KPK, zatem działanie kapelana w ramach przepisów KPK nie wyłącza bezprawności jego działania w rozumieniu przepisów k.c.

Jak już zostało wspomniane, prawo kanoniczne jest jedynie prawem wewnętrznym Kościoła katolickiego i jeżeli jego przepisy nie zostaną wprost lub przynajmniej w sposób dorozumiany recypowane do polskiego porządku prawnego, nie ma podstaw, by je stosować i by wiązały one składy orzekające sądów powszechnych. Na marginesie należy zauważyć, że zgodnie z normami KPK sakramentów udziela się niejako „na wniosek” wiernego⁴². Stąd działanie kapelana szpitala należy uznać za przekroczenie jego kompetencji. Uzasadnieniem takiego toku rozumowania jest kan. 1006, który stanowi, że „sakramentu należy udzielać chorym, którzy - będąc przytomni na umyśle - przynajmniej

³⁸ Być może zastosowano konstrukcję art. 120 Ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy, tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1320.

³⁹ Zwraca na to uwagę również P. Wenski. Zob. P. Wenski, dz. cyt., s. 73.

⁴⁰ Z. Strus, dz. cyt., s. 48.

⁴¹ Szerzej na temat przebiegu samego obrzędu namaszczenia chorych zob. kan. 998, 1000, 1003 KPK. Sakrament namaszczenia chorych udzielony wbrew woli przyjmującego jest nieważny i nie przynosi duchowych ani prawnych skutków.

⁴² Zgodnie z kan. 843 § 1 KPK Święci szafarze nie mogą odmówić sakramentów tym, którzy właściwie o nie proszą, są odpowiednio dysponowani i prawo nie wzbrania im ich przyjmowania. Zdaniem kanonistów „Osoba, która po osiągnięciu używania rozumu utraci je z różnych przyczyn – tak, że nie jest już świadoma swojego działania – może sakrament namaszczenia chorych ważnie otrzymać, jeśli ma przynajmniej habitualną intencję jego otrzymania. Nie musi być ona uczyniona wyraźnie. Wystarczy intencja pośrednia, tj. zawarta w innych czynach”. Zob. T. Jakubiak, dz. cyt., s. 172. Z tezą tą należy się zgodzić, pod warunkiem że dana osoba jest wiernym Kościoła katolickiego i praktykuje swoją religię.

Udzielenie ateiście sakramentu namaszczenia chorych a naruszenie jego dóbr osobistych...

pośrednio o niego prosili”⁴³. Przyjęcie sakramentu jest oczywiście dla wiernego Kościoła katolickiego czynnością, przez którą dochodzi do kontaktu człowieka z Bogiem. Dla osoby wierzącej jest to zatem akt niezwykle doniosły, choć sama czynność prowadząca do jego dokonania ma wymiar raczej symboliczny, w tym sensie, że nie wiąże się z jakąś istotną ingerencją w integralność fizyczną i psychiczną osoby, której sakrament jest udzielany. Przyjęcie sakramentu jest niewątpliwie praktyką religijną, a zatem udzielenie go osobie, która sprzeciwia się swojemu udziałowi w tej czynności, należy uznać za formę poddania jej praktyce religijnej wbrew jej woli.

W orzecznictwie dość mocno zarysował się pogląd, iż wolność sumienia, swobodę wyznania, wolność religijną należy zaliczać do dóbr osobistych⁴⁴. Zdaniem SN stanowi ono „odrębne dobro osobiste, podlegające ochronie prawnej [...]. Uczucia religijne innych osób, to wyraz ich stosunku do określonego wyznania religijnego”⁴⁵. Zaś, jak stwierdził Trybunał Konstytucyjny, „uczucia religijne ze względu na ich charakter podlegają szczególnej ochronie prawa. Bezpośrednio powiązane są bowiem z wolnością sumienia i wyznania, stanowiącą wartość konstytucyjną. Potwierdzają to także akty międzynarodowe, np. Deklaracja o eliminacji wszelkich form nietolerancji i dyskryminacji z powodu religii lub przekonań”⁴⁶.

Jak słusznie podkreślił SN w uzasadnieniu wyroku z dnia 20 września 2013 r. (sygn. akt II CSK 1/13): „Dobrem osobistym podlegającym ochronie jako »swoboda sumienia« jest swoboda w zakresie przyjęcia określonego światopoglądu. Osoba, która deklaruje się jako niewierząca, nie może wprawdzie oczekiwać, że nie będzie miała kontaktu z osobami wierzącymi, ich praktykami i symbolami

43 „Słowa i gesty składające się na sakrament namaszczenia w swej warstwie naturalnej świadczą o dostrzeganiu osoby chorej, trosce o nią i woli obdarowania pokojem, odwagą, wybaczeniem ewentualnych win. Namaszczenie olejem nawiązuje do znaków pradawnych (starotestamentalnych) i wskazuje, że cierpiąca osoba nie jest osamotniona w wędrówce przez życie, w jakiej uczestniczyło przed nią wiele pokoleń. Jest to przesłanie ważne dla osób w podeszłym wieku i chorych. Człowiek w takiej sytuacji często odczuwa osłabienie sił duchowych i deficyt miłości lub przyjaźni [...]”. Celebrację, treść i cel sakramentu namaszczenia chorych wyjaśnia opracowany po soborze powszechnym watykańskim II Katechizm Kościoła Katolickiego, podkreślając wstawiennictwo całego Kościoła za osobami chorymi – z prośbą, aby Pan ich „»podźwignął i zbawił«. Zob. Z. Strus, dz. cyt., s. 44 i 48.

44 Być może przyjęcie jednakowej treści pojęć „swoboda sumienia”, „wolność sumienia”, „wolność religii”, „wolność sumienia i wyznania” w procesach o ochronę dóbr stanowi nadmierne uproszczenie, jednak dla przejrzystości wyводу autorka nadaje ww. wyrażeniom podobne znaczenia. Szerzej zob. np. E. Ferenc-Szydełko, *Wolność sumienia jako dobro prawne* [w:] *Historia testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, nuntia vetustatis: księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Włodzimierzowi Kaczorowskiemu*, red. E. Kozerska, M. Maciejewski, P. Stec, Opole 2015, s. 671–689.

45 Postanowienie SN z dnia 5 marca 2015 r., sygn. akt III KK 274/14, Legalis nr 1330104.

46 Orzeczenie TK z dnia 7 czerwca 1994 r., sygn. akt K 17/93, Legalis nr 10212. Zob. też wyrok Sądu Okręgowego w Gdańsku z dnia 22 grudnia 2015 r., sygn. akt I C 279/12, <https://www.saos.org.pl/judgments/content/199663.html> [dostęp: 6 września 2020 r.].

religijnymi, bo w życiu społecznym byłoby to równoznaczne z ograniczeniem swobody sumienia osób wierzących, ale może oczekiwać, że nie będzie poddawana praktykom religijnym wbrew swej woli, czy zmuszana do udziału w nich albo do posługiwania się symbolami religijnymi [...]. Przyjęcie pewnego światopoglądu, na który składa się wyznawanie określonej religii albo jej odrzucenie oraz udział w czynnościach, które ten wybór manifestują, ma znaczenie dla poczucia tożsamości każdego człowieka, dla poczucia spójności między wartościami, które wyznaje i tymi, którym odpowiadają jego zachowania. Przyjęcie sakramentu jest dla osoby wierzącej aktem o doniosłym wymiarze duchowym. Czynność, przez którą akt ten się dokonuje nie staje się banalna i nieznacząca w warunkach wykonania jej wobec osoby niewierzącej i deklarującej wobec niej swój sprzeciw. Poddanie człowieka nieakceptowanym przez niego praktykom religijnym nie jest zatem zdarzeniem drobnym, banalnym, niezaskładującym na udzielenie ochrony na podstawie art. 23 k.c.". Należy zauważyć, że „obraza uczuć religijnych, godzenie w te uczucia w rozumieniu art. 24 k.c., jest takim zachowaniem sprawy, które w odczuciu konkretnej osoby lub grupy osób, a także w ocenie obiektywnej, odbierane jest jako obelżywe i poniżające ich uczucia religijne”⁴⁷. We wspomnianym uzasadnieniu wyroku z dnia 20 września 2013 r. (sygn. akt II CSK 1/13) Sąd Najwyższy wskazuje, że do treści prawa osobistego określanego jako swoboda sumienia należy oczekiwanie osoby niewierzącej, iż nie będzie poddawana praktykom religijnym wbrew swej woli czy zmuszana do udziału w nich.

Zastosowanie art. 24 k.c. wymaga jednoznacznego stwierdzenia, czy nastąpiło naruszenie dóbr osobistych, a dopiero w przypadku pozytywnej odpowiedzi ustalenia, czy naruszenie było spowodowane działaniem bezprawnym. Przesłanka bezprawności działania jest przesłanką konieczną do udzielenia ochrony o charakterze niemajątkowym i ujmowana jest w prawie cywilnym szeroko. „Przepis ten nie wymaga, by naruszenie było zawinione [...]. O bezprawności decyduje zatem wyłącznie kryterium obiektywne”⁴⁸. Według SN „pojęcie

⁴⁷ Wyrok Sądu Okręgowego w Gdańsku z dnia 22 grudnia 2015 r., sygn. akt I C 279/12.

⁴⁸ M. Pazdan, *Komentarz do art. 24 [w:] Kodeks cywilny*, t. 1: *Komentarz do art. 1-449(10)*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis <https://sip-legalis-ipl-uxo226zx1118.han.uni.opole.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zogi3damrwm3dmmz0obqxlrvgu4tcnbzgi4q> [dostęp: 6 września 2020 r.]. Na temat obiektywnej i subiektywnej teorii dóbr osobistych zob. np. Z. Radwański, *Prawo cywilne - część ogólna*, Warszawa 2009, s. 156; M. Pazdan, *Komentarz do art. 23 k.c. [w:] Kodeks cywilny*, t. 1: *Komentarz do art. 1-449(10)*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2011, s. 119–120. Zob. też Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 26 listopada 2014 r., sygn. akt V ACA 729/14, Legalis nr 1331335, w którym stwierdzono, że „nie można oceniać zachowań innych ludzi przez pryzmat własnych odczuć, odbiegających od ogólnie akceptowanych, usprawiedliwiających poczucie krzywdy związanej z naruszeniem dobra osobistego. Art. 24 k.c. chroni bowiem dobra osobiste tylko wtedy, gdy ingerencja innej osoby przekracza społecznie akceptowane granice [...]. Gdyby do owej oceny stosować subiektywne kryterium, a więc subiektywnie odczuwaną i wynikającą z właściwej danej jednostce wrażliwości,

Udzielenie ateiście sakramentu namaszczenia chorych a naruszenie jego dóbr osobistych...

bezprawności należy rozumieć szeroko jako sprzeczność z obowiązującym porządkiem prawnym, przez który należy rozumieć nie tylko ustawodawstwo, ale również obowiązujące w społeczeństwie zasady współżycia społecznego⁴⁹. Za bezprawne uważa się więc „działanie naruszające dobro osobiste, jeżeli nie zachodzi żadna ze szczególnych okoliczności, usprawiedliwiających takie działanie”⁵⁰. Do okoliczności wyłączających bezprawność naruszenia dóbr osobistych zalicza się m.in. prawidłowo wyrażoną zgodę uprawnionego⁵¹ (np. zgodę na zabieg medyczny), działanie na podstawie przepisu lub w wykonaniu prawa podmiotowego⁵² (np. przeszukanie mieszkania), inne (np. działanie w obronie uzasadnionego interesu społecznego lub prywatnego)⁵³.

W wyroku z dnia 19 października 1989 r. (sygn. akt II CR 419/89) SN stwierdził, że aby uwolnić się od odpowiedzialności, pozwany musi wykazać, że zachodzi któraś z okoliczności wyłączających bezprawność. „I nie jest w tym względzie wystarczające subiektywne przekonanie, ale ocena obiektywna odwołująca się do doświadczenia życiowego i powszechnie akceptowanych wartości i norm postępowania”⁵⁴. Dodatkowo według Sądu Apelacyjnego w Katowicach dobra osobiste podlegają ochronie, jeżeli przesłanki przewidziane w omawianym przepisie są spełnione łącznie. Odpowiedzialność odszkodowawcza warunkowana jest faktem wyrządzenia szkody, który to fakt udowodnić ma strona dochodząca odszkodowania (art. 6 k.c.), a przesłanką tej odpowiedzialności jest zawinione działanie sprawcy szkody (art. 415 k.c.)⁵⁵. „Ocena czy roszczenie

potrzebę ochrony integralności intelektualnej, obyczajowej, kulturowej, religijnej itp., nie sposób byłoby ocenić czy i kiedy jakieś działanie narusza dobra osobiste. Wrażliwość każdego człowieka jest przecież inna i każdy może te same działania oceniać inaczej w kontekście naruszenia dóbr osobistych”.

- 49 Wyrok SN z dnia 23 stycznia 2015 r., sygn. akt V CSK 189/14, *Legalis* nr 1186795. Przykładów bezprawności ze względu na sprzeczność z regułami postępowania wypływającymi z zasad współżycia społecznego dostarcza judykatura (naruszenie zasad współżycia społecznego jako przyczynę bezprawności powołano m.in. w wyroku SN z dnia 13 sierpnia 1975 r., sygn. akt I CR 452/75, *Legalis* nr 18927; z dnia 19 lipca 1982 r., sygn. akt I CR 225/82, *Legalis* nr 23249; z dnia 25 października 1982 r., sygn. akt I CR 239/82, *Legalis* nr 23387; z dnia 20 września 1999 r., sygn. akt III CKN 939/98, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna” 2000, nr 3, poz. 56. M. Pazdan, *Komentarz do art. 24...*, dz. cyt.
- 50 Wyrok SN z dnia 19 października 1989 r., sygn. akt II CR 419/89, *Legalis* nr 26806.

51 Brak sprzeciwu nie stanowi wyrażenia zgody.

52 Tak np. wyrok SN z dnia 24 stycznia 2000 r., sygn. akt III CKN 553/98, *LEX* nr 52737.

53 Wzajemność naruszeń nie stanowi okoliczności wyłączającej bezprawność i ochronę na podstawie art. 24 k.c. Szerzej na temat teorii wzajemnych naruszeń dóbr osobistych zob. np. wyrok SN z dnia 11 sierpnia 2010 r., sygn. akt I CSK 649/09, *Legalis* nr 367088; wyrok SN z dnia 8 maja 2019 r., sygn. akt I PK 35/18, *Legalis* nr 1967685.

54 Tamże. Zob. też wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 12 listopada 2014 r., sygn. akt VI ACa 126/14, *LEX* nr 1665875.

55 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 stycznia 2014 r., sygn. akt I ACa 941/13, *Legalis* nr 776421. „Przewidziana w art. 24 ochrona dobra osobistego przysługuje w razie powstania stanu zagrożenia jego naruszenia lub w sytuacji gdy doszło do naruszenia dobra osobistego. Skutki te – jak to wynika z art. 24 § 1 – mają być wynikiem »cudzego działania«. Nie musi to być jednak działanie zawinione. Wywołanie stanu zagrożenia lub spowodowanie naruszenia cudzego dobra

o ochronę dóbr osobistych jest uzasadnione, wymaga pozytywnego ustalenia, że nastąpiło naruszenie dobra osobistego w konsekwencji zachowania sprawcy [...]. Jednakże dopiero uznanie, że działanie naruszające dobra osobiste było bezprawne pozwala na uwzględnienie roszczeń zmierzających do ochrony tych dóbr i usunięcia skutków naruszenia [...]. To pozwany chcąc uwolnić się od odpowiedzialności, może wykazywać, że jego działanie nie nosi cech bezprawności. Z powołanego przepisu wynika bowiem w sposób jednoznaczny, że ochrona przysługuje wyłącznie przed działaniem bezprawnym. Bezprawność jest więc konieczną przesłanką do udzielenia ochrony”⁵⁶.

W omawianej sprawie zdaniem Sądu Apelacyjnego w Szczecinie namaszczenie chorych stanowi – niezależnie od ocen na płaszczyźnie religijnej – „akt symboliczny o pozytywnym przesłaniu, związany z próbą wsparcia osoby, której życie jest zagrożone”. Wobec niestwierdzenia naruszenia dobra osobistego sąd ten nie rozważał szerzej okoliczności dotyczących ewentualnego zawinienia kapelana. Zdaniem Sądu Apelacyjnego w Szczecinie działanie kapelana było zgodne z nakazami prawa kanonicznego, któremu to prawu – jako osoba ochrzczona – podlegał także powód. Co więcej, zdaniem tego sądu, nawet w przypadku przyjęcia, że doszło do naruszenia dobra osobistego, naruszenie takie nie było bezprawne, gdyż kapelan „wykonywał swoje prawo podmiotowe w warunkach niewskazujących na jego nadużycie”. Ponadto działanie takie było podyktowane „potrzebą ochrony wartości nadrzędnych”.

Należy jednak zadać pytanie, które wartości zdaniem sądu są nadrzędne – życie i zdrowie czy wolność sumienia i religii? Warto także podkreślić, że jak słusznie wskazał SN, intencje, z jakimi działał kapelan, nie mają znaczenia z punktu widzenia stwierdzenia naruszenia dobra osobistego, jak i też jego bezprawności. „W przypadku poddania praktyce religijnej osoby niewierzącej nie chodzi o skutek sakramentu jako takiego (np. pojednanie z Bogiem), ale o negatywne skutki związane z przymusowym uczestnictwem w samej praktyce religijnej, które mogą przejawiać się znacznym dyskomfortem psychicznym, prowadzącym w konsekwencji nawet do rozstroju zdrowia”⁵⁷.

Sąd Najwyższy stwierdził, że dobra osobiste są czymś szczególnie cennym, trzeba więc dążyć do zapewnienia ich ochrony w każdym przypadku, w którym odniesiony na nich uszczerbek znajduje potwierdzenie nie tylko w odczuciu

osobistego nie musi być objęte zamiarem sprawcy zagrożenia lub naruszenia. Jednakże ochrona przysługuje jedynie przeciwko takiemu zachowaniu, które może być uznane za działanie sprawcy. Jeżeli sprawca jest osobą fizyczną, liczy się tylko zachowanie zdeterminowane przez jego wolę”. M. Pazdan, *Komentarz do art. 24...*, dz. cyt.

⁵⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 stycznia 2018 r., sygn. akt I ACa 853/17, <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/i-aca-853-17-domniemanie-bezprawnosci-naruszenia-dobra-522627372> [dostęp: 6 września 2020 r.].

⁵⁷ P. Wenski, dz. cyt., s. 80.

Udzielenie ateiście sakramentu namaszczenia chorych a naruszenie jego dóbr osobistych...

samego zainteresowanego, ale i w zobiektywizowanej ocenie zewnętrznej. Nie można jednak nadużywać instrumentów prawnych właściwych tej ochronie dla przypadków drobnych, incydentalnych, dotyczących wyłącznie subiektywnych przeżyć samego powoda. Jest to argument, z którym nie sposób się nie zgodzić. Skoro zatem namaszczenie zostało udzielone przez duchownego choremu w stanie śpiączki farmakologicznej, ale bez jego woli (wyrażonej chociażby w sposób pośredni) i wiedzy, to niezależnie od tego, że dla osób wierzących jest to akt niezwykle doniosły, dla osób niewierzących będzie stanowił formę poddania praktyce religijnej wbrew ich woli. Nie jest to przy tym zdarzenie drobne, banalne czy incydentalne.

Wykonywanie obowiązków nałożonych na osobę duchowną przez prawo związku wyznaniowego, do którego przynależy, nie może prowadzić do uchylecia obowiązków i wymagań stawianych takiej osobie przez system prawa powszechnie obowiązującego i w konsekwencji nie może także uchylać bezprawności danego działania. Trudno też zgodzić się ze spostrzeżeniami sądów niższych instancji, że kapelan w swoim działaniu kierował się dobrymi intencjami, nie zmierzał do nawrócenia powoda czy też zmiany jego światopoglądu, a raczej do niesienia pomocy.

III. OCHRONA DANYCH OSOBOWYCH

Sprawa, choć miała miejsce w 2009 r., obecnie, pomimo upływu lat, nadal ma ogromne znaczenie również dla ochrony danych osobowych, zwłaszcza z uwagi na wejście w życie przepisów ogólnego rozporządzenia o ochronie danych (RODO) oraz w kontekście prawa do milczenia na temat swoich przekonań religijnych, filozoficznych i światopoglądowych.

Obowiązująca wówczas ustawa o ochronie danych osobowych z 1997 r. wskazywała w art. 27 ust. 1, że „zabrania się przetwarzania danych ujawniających [...] przekonania religijne lub filozoficzne, przynależność wyznaniową [...], jak również danych o stanie zdrowia [...]”. A dalej, że „przetwarzanie danych, o których mowa w ust. 1, jest jednak dopuszczalne, jeżeli: przetwarzanie takich danych jest niezbędne do ochrony żywotnych interesów osoby, której dane dotyczą, lub innej osoby, gdy osoba, której dane dotyczą, nie jest fizycznie lub prawnie zdolna do wyrażenia zgody, do czasu ustanowienia opiekuna prawnego lub kuratora; jest to niezbędne do wykonania statutowych zadań kościołów i innych związków wyznaniowych, stowarzyszeń, fundacji lub innych niezależnych organizacji lub instytucji o celach [...], religijnych, filozoficznych [...], pod warunkiem, że przetwarzanie danych dotyczy wyłącznie członków tych organizacji lub instytucji albo osób utrzymujących z nimi stałe kontakty

w związku z ich działalnością i zapewnione są pełne gwarancje ochrony przetwarzanych danych (art. 27 ust. 2 pkt 3 i 4)”⁵⁸.

W omawianym przypadku nie sposób doszukać się usprawiedliwienia dla działań kapelana wobec przytoczonych wyżej przesłanek art. 27 ustawy o ochronie danych osobowych. Pozwany ich po prostu nie spełnił, gdyż pacjent nie był ani fizycznie, ani prawnie (był w stanie śpiączki farmakologicznej) zdolny do wyrażenia zgody. Takiej zgody nie uzyskano również w momencie przyjęcia powoda do szpitala. A ponadto, jak się później okazało, pacjent, pomimo przyjęcia chrztu, nie uważał się za członka Kościoła katolickiego (choć formalnie nie dokonał aktu apostazji) i nie utrzymywał z nim stałych kontaktów w związku z jego działalnością.

Na marginesie należy zauważyć, że prawodawca kościelny nie reguluje w sposób szczególnie formalności związanych z ewidencjonowaniem sakramentu namaszczenia chorych, w przeciwieństwie do udzielenia sakramentu chrztu, bierzmowania czy święceń. Tym bardziej dziwi fakt, że informacja o jego udzieleniu została zamieszczona w dokumentacji medycznej, co nie znajduje podstawy w żadnym przepisie prawa polskiego.

Obecnie RODO zezwala w pewnym zakresie na przetwarzanie danych osobowych pacjentów bez ich zgody. Może mieć to miejsce, kiedy jest to uzasadnione ochroną innych praw podstawowych pacjenta. Placówka medyczna nie będzie musiała pozyskiwać takiej zgody, kiedy przetwarzanie danych będzie dotyczyło:

- a) profilaktyki zdrowotnej,
- b) medycyny pracy,
- c) diagnozy medycznej i leczenia,
- d) zapewnienia opieki zdrowotnej oraz zarządzania systemami i usługami opieki zdrowotnej,
- e) zapewnienia zabezpieczenia społecznego oraz zarządzania systemami i usługami zabezpieczenia społecznego.

Przepisy wskazują, że dane muszą być adekwatne do celu ich przetwarzania i ograniczone do tego, co jest niezbędne dla realizacji celu zdrowotnego. Jasno podkreślono, że przetwarzanie danych osobowych pacjentów jest możliwe tylko przez osoby do tego upoważnione i jednocześnie zobowiązane do zachowania tajemnicy zawodowej na mocy prawa, np. personel medyczny. Wobec faktu, iż co do zasady kapelana ze szpitalem nie łączy żaden stosunek prawny (zwłaszcza umowa o pracę), to nie jest on związany tajemnicą zawodową, a tym samym nie jest osobą uprawnioną do przetwarzania danych pacjenta⁵⁹. W tej sytua-

⁵⁸ Szerzej na ten temat zob. D. Walencik, *Opinia prawna w sprawie przetwarzania danych osobowych przez związki wyznaniowe w Polsce*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2012, t. 4, s. 251–263.

⁵⁹ <https://www.prawo.pl/zdrowie/kiedy-mozna-przetwarzac-dane-osobowe-pacjenta-bez-jego-zgody-rod0,261694.html> [dostęp: 19 września 2020 r.].

Udzielenie ateiście sakramentu namaszczenia chorych a naruszenie jego dóbr osobistych...

cji nie należy bowiem do personelu medycznego danej placówki medycznej. W przypadku zaś zatrudnienia kapelana w danym podmiocie leczniczym na podstawie umowy o pracę czy umowy cywilnoprawnej również trudno go uznać za członka personelu medycznego (co najwyżej personelu pomocniczego bądź innych pracowników podmiotu leczniczego), uprawnionego do przetwarzania danych osobowych pacjentów i zobowiązanego do zachowania tajemnicy zawodowej. Niemniej możliwe jest przetwarzanie bez zgody pacjenta danych w celach innych niż zdrowotne, na podstawie m.in. art. 6 ust. 1 lub art. 9 ust. 2 lit. d RODO⁶⁰.

W omawianym przypadku, gdyby sytuacja miała miejsce po wejściu w życie RODO, to nadal nie byłyby spełnione przesłanki określone w wyżej wymienionych przepisach. Artykuł 9 ust. 2 RODO stanowi, że „ust. 1 nie ma zastosowania, jeżeli spełniony jest jeden z poniższych warunków: [...] d) przetwarzania dokonuje się w ramach uprawnionej działalności prowadzonej z zachowaniem odpowiednich zabezpieczeń przez fundację, stowarzyszenie lub inny niezarobkowy podmiot o celach [...], światopoglądowych, religijnych lub związkowych, pod warunkiem że przetwarzanie dotyczy wyłącznie członków lub byłych członków

⁶⁰ „Będą to w szczególności przypadki, gdy: przetwarzanie jest niezbędne do wykonania umowy, której stroną jest osoba, której dane dotyczą, lub do podjęcia działań na żądanie osoby, której dane dotyczą, przed zawarciem umowy; przetwarzanie jest niezbędne do wypełnienia obowiązku prawnego ciążącego na administratorze; przetwarzanie jest niezbędne do ochrony żywotnych interesów osoby, której dane dotyczą, lub innej osoby fizycznej; przetwarzanie jest niezbędne do wykonania zadania realizowanego w interesie publicznym lub w ramach sprawowania władzy publicznej powierzonej administratorowi; przetwarzanie jest niezbędne do celów wynikających z prawnie uzasadnionych interesów realizowanych przez administratora lub przez stronę trzecią, z wyjątkiem sytuacji, w których nadrzędny charakter wobec tych interesów mają interesy lub podstawowe prawa i wolności osoby, której dane dotyczą, wymagające ochrony danych osobowych, w szczególności gdy osoba, której dane dotyczą, jest dzieckiem; przetwarzanie jest niezbędne do ochrony żywotnych interesów osoby, której dane dotyczą, lub innej osoby fizycznej, a osoba, której dane dotyczą, jest fizycznie lub prawnie niezdolna do wyrażenia zgody; przetwarzanie jest niezbędne do ustalenia, dochodzenia lub obrony roszczeń lub w ramach sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez sądy; przetwarzanie jest niezbędne ze względów związanych z ważnym interesem publicznym, na podstawie prawa Unii lub prawa państwa członkowskiego, które są proporcjonalne do wyznaczonego celu, nie naruszają istoty prawa do ochrony danych i przewidują odpowiednie i konkretne środki ochrony praw podstawowych i interesów osoby, której dane dotyczą; przetwarzanie jest niezbędne ze względów związanych z interesem publicznym w dziedzinie zdrowia publicznego, takich jak ochrona przed poważnymi transgranicznymi zagrożeniami zdrowotnymi lub zapewnienie wysokich standardów jakości i bezpieczeństwa opieki zdrowotnej oraz produktów leczniczych lub wyrobów medycznych, na podstawie prawa Unii lub prawa państwa członkowskiego, które przewidują odpowiednie, konkretne środki ochrony praw i wolności osób, których dane dotyczą, w szczególności tajemnicę zawodową; przetwarzanie jest niezbędne do celów archiwalnych w interesie publicznym, do celów badań naukowych lub historycznych lub do celów statystycznych zgodnie z art. 89 ust. 1, na podstawie prawa Unii lub prawa państwa członkowskiego, które są proporcjonalne do wyznaczonego celu, nie naruszają istoty prawa do ochrony danych i przewidują odpowiednie, konkretne środki ochrony praw podstawowych i interesów osoby, której dane dotyczą”, <https://www.prawo.pl/zdrowie/kiedy-mozna-przetwarzac-dane-osobowe-pacjenta-bez-jego-zgody-rodou,261694.html> [dostęp: 19 września 2020 r.].

tego podmiotu lub osób utrzymujących z nim stałe kontakty w związku z jego celami oraz że dane osobowe nie są ujawniane poza tym podmiotem bez zgody osób, których dane dotyczą”. W omawianej sprawie powód nie wykazywał stałych kontaktów ze wspólnotą religijną, chociaż formalnie (*de iure*) nadal był jej członkiem. Niemniej fakt udzielenia sakramentu namaszczenia chorych został odnotowany w dokumentacji medycznej, czyli nastąpiło ich ujawnianie poza podmiotem o celach religijnych (Kościołem katolickim) bez zgody osoby, której dane dotyczą.

Zdaniem P. Wenskiego, „możliwe jest także przeniesienie na grunt działań kapelanów konstrukcji tzw. zgody domniemanej. Przykładowo w sytuacji, gdy do szpitala trafia prosto z wypadku nieprzytomny pacjent mający przy sobie różaniec lub krzyżyk katolicki na szyi, założenie, że osoba taka życzyłaby sobie wizyty kapelana i ewentualnie przyjęcia sakramentu, wydaje się uprawnione”⁶¹. Trudno jednak zgodzić się z tym rozumowaniem. „W ramach współczesnej kultury europejskiej nie budzi raczej wątpliwości, że wybór religii czy światopoglądu stanowi świadomy wybór człowieka jako wolnej jednostki, działającej oczywiście pod wpływem różnych czynników społecznych czy kulturowych, jednak ostatecznie wolnej. Wyboru tego nie można domniemywać [...]”⁶². I ten wniosek zasługuje na aprobatę.

Wobec problemów związanych z odpowiednim dokumentowaniem praktyk religijnych oraz regulacji chroniących dane osobowe, m.in. nagłośnionych omawianą sprawą, powołano do życia Radę do spraw współpracy z Kościołami i związkami wyznaniowymi w sprawach przetwarzania przez nie danych osobowych. Podmiot leczniczy nie ma bowiem podstaw do żądania informacji na temat przekonań pacjenta, mimo iż ciąży na nim obowiązek zapewnienia mu opieki duszpasterskiej. Wprawdzie ustawa o Rzeczniku Praw Pacjenta stanowi o prawie pacjenta do opieki duszpasterskiej, a w sytuacji pogorszenia się stanu zdrowia lub zagrożenia życia podmiot leczniczy jest obowiązany umożliwić pacjentowi kontakt z duchownym jego wyznania, ale nie uprawnia to placówek leczniczych do przekazywania danych dotyczących wyznania czy przekonań światopoglądowych pacjentów osobom trzecim⁶³.

Jedną z kwestii omawianych przez Radę w czerwcu 2019 r. były m.in. zasady przekazywania danych osobowych przez placówkę medyczną Kościołom i innym związkom wyznaniowym. „Ustalono, że do udzielania sakramentu chorych

61 P. Wenski, dz. cyt., s. 85.

62 Tamże, s. 83.

63 https://www.prawo.pl/prawo/dane-osob-umierajacych-sa-tajemnica-szpitala-ksieza-nie-mogai-390192.html?utm_medium=email&utm_source=WKPL_MSG_NSL_NRODO-26-03-19-WKC0117018_EML&utm_campaign=WKPL_MSG_NSL_NRODO-26-03-19-WKC0117018_OTH [dostęp: 13 września 2020 r.].

Udzielenie ateiście sakramentu namaszczenia chorych a naruszenie jego dóbr osobistych...

gromadzenie danych osobowych nie jest niezbędne zważywszy na to, że przede wszystkim: sakrament namaszczenia chorych może zostać udzielony danemu pacjentowi bez potrzeby gromadzenia jego danych osobowych przez związek wyznaniowy. Pozyskanie danych osobowych pacjenta jest konieczne wyłącznie do identyfikacji danej osoby, której udzielana jest posługa duszpasterska; z informacji posiadanych przez organy administracji rządowej wynika, iż przypadki zgłaszania przez pacjentów naruszenia ich dóbr osobistych i przysługujących im praw poprzez udzielenie danemu pacjentowi sakramentu namaszczenia chorych wbrew jego woli, mają charakter ekstraordynaryjny i zdarzają się incydentalnie. Ponadto wprowadzenie przepisu nakładającego obowiązek gromadzenia przez podmioty wykonujące działalność leczniczą danych o wyznaniu pacjenta, a następnie przekazywania ich właściwym kościołom lub związkom wyznaniowym stanowiłby dodatkowe i nieproporcjonalne obciążenia o charakterze administracyjnym dla ww. podmiotów i zatrudnianego przez nie personelu medycznego. Mając na uwadze powyższe, ustalono, że podjęcie działań legislacyjnych nie jest konieczne⁶⁴.

Brak konieczności podjęcia działań legislacyjnych uzasadniono obecną już w art. 28 ust. 1 pkt 1 ustawy o działalności leczniczej normą, zgodnie z którą podmiot leczniczy wykonujący działalność leczniczą jest obowiązany w razie pogorszenia się stanu zdrowia pacjenta, powodującego zagrożenie życia (lub w razie jego śmierci), niezwłocznie zawiadomić wskazaną przez pacjenta osobę lub instytucję, lub przedstawiciela ustawowego. Tym samym w aktualnym stanie prawnym pacjent może przy przyjęciu do podmiotu leczniczego lub w trakcie jego pobytu wskazać, że w przypadku pogorszenia stanu zdrowia chce, by zawiadomić określony związek wyznaniowy lub wskazaną osobę duchowną. Jeżeli tego nie zrobi, dopóki był przytomny, nie jest możliwe przyjmowanie następnie jakichkolwiek domniemań dotyczących wyznawanej przez niego religii.

Rada zauważyła również że „inną kwestią są dobra osobiste pacjenta, które poprzez udzielenie sakramentu wbrew jego woli mogą zostać naruszone”⁶⁵, jednak na spotkaniu ustalono, że ta kwestia wykracza poza kompetencje Rady. Kolejnego posiedzenia od tego czasu nie zwołano⁶⁶.

⁶⁴ Z Zaproszenia na III posiedzenie Rada do Spraw Współpracy z Kościołami i Związkami Wyznaniowymi w sprawach przetwarzania przez nie danych, <https://mc.bip.gov.pl/rada-do-spraw-wspolpracy-z-kosciolami-i-zwiazkami-wyznaniowymi-2019/rada-do-spraw-wspolpracy-z-kosciolami-i-zwiazkami-wyznaniowymi-w-sprawach-przetwarzania-przez-nie-danych-2019.html> [dostęp: 6 września 2020 r.]

⁶⁵ Tamże.

⁶⁶ Szerzej na temat Rady zob. <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/rada-do-spraw-wspolpracy-z-kosciolami-i-zwiazkami-wyznaniowymi-w-sprawach-przetwarzania-przez-nie-danych> [dostęp: 25 września 2020 r.]; <https://mc.bip.gov.pl/rada-do-spraw-wspolpracy-z-kosciolami-i-zwiazkami-wyznaniowymi-2019/rada-do-spraw-wspolpracy-z-kosciolami-i-zwiazkami-wyznaniowymi-w-sprawach-przetwarzania-przez-nie-danych-2019.html> [dostęp: 6 września 2020 r.].

ZAKOŃCZENIE

Mając na uwadze powyższe analizy, należy stwierdzić, że poddanie osoby praktyce przyjętej w religii, której nie wyznaje, godzi w jej wolność sumienia, a tym samym prowadzi do naruszenia dóbr osobistych niezależnie od intencji sprawcy. Zagrożenie lub naruszenie dobra osobistego określanego jako swoboda sumienia w opisywanym przypadku jest bowiem zależne od skutków, które mogło spowodować lub spowodowało działanie sprawcy (kapelana). Zarówno kapelan, jak i personel podmiotu leczniczego nie mogą domniemywać, że skoro większość społeczeństwa jest wyznawcami danej religii, to kolejny pacjent również z tą religią się utożsamia. Nawet działanie w dobrej wierze niesienia pomocy duchowej, do której pacjent ma prawo, nie stanowi przyczyny uchylenia bezprawności działania kapelana, który udziela posług religijnych pacjentowi wbrew jego woli.

Opisana sprawa jednak „nie może stać się pretekstem do narzucenia wszystkim wierzącym dodatkowych obowiązków biurokratycznych utrudniających procedury lecznicze i, co najważniejsze, sprzecznych z zasadą proporcjonalności, przyjmowaną jednoznacznie przez Trybunał Konstytucyjny”⁶⁷. Z punktu widzenia celu prowadzenia dokumentacji medycznej nie wydaje się możliwe umieszczanie w niej informacji dotyczącej udzielonego pacjentowi sakramentu namaszczenia chorych, ponieważ kwestie takie powinny być wewnętrzną sprawą danego Kościoła lub związku wyznaniowego, do którego pacjent należy. Ponadto umieszczenie w dokumentacji medycznej informacji o udzieleniu pacjentowi, bez jego zgody, sakramentu namaszczenia chorych stanowi naruszenie przepisów RODO.

Wobec tego działania kapelana opisane w przytoczonym stanie faktycznym godzą w wolność sumienia i wyznania osoby poddanej nieakceptowanej (o którą nie prosiła i na którą nie wyraziła zgody) przez nią praktyce religijnej. Tym samym prowadzą do naruszenia jej dóbr osobistych, niezależnie od intencji sprawcy i wykonywania przez niego posług religijnych zgodnie z prawem wewnętrznym danego związku wyznaniowego. Ponadto jego działania nie mieściły się w przesłankach dopuszczających legalne przetwarzanie szczególnych kategorii danych ani na mocy ustawy o ochronie danych osobowych z 1997 r., ani na mocy przepisów RODO. Co więcej, wejście w życie przepisów RODO wzmocniło ochronę przetwarzania takich danych.

67 Z. Strus, dz. cyt., s. 49.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Paulii Papae II promulgatus* wprowadzony na mocy konstytucji apostolskiej *Sacrae disciplinae leges* z dnia 25 stycznia 1983 r., AAS 75 (1983), pars II, s. 1–317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, tekst dwujęzyczny, tłum. E. Sztafrowski i komisja naukowa pod red. K. Dynarskiego, Poznań 2008.
- Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=PL> [dostęp: 6 września 2020 r.].
- Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 849.
- Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 1153.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1740.
- Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy, tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1320.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 922.

ORZECZNICTWO

- Orzeczenie TK z dnia 7 czerwca 1994 r., sygn. akt K 17/93, Legalis nr 10212.
- Postanowienie SN z dnia 5 marca 2015 r., sygn. akt III KK 274/14, Legalis nr 1330104.
- Postanowienie SN z dnia 31 maja 1978 r., sygn. akt II CZ 55/78, Legalis nr 20901.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 stycznia 2014 r., sygn. akt I ACa 941/13, Legalis nr 776421.

- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 4 października 2013 r., sygn. akt I ACa 855/13, Legalis 1002288.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 stycznia 2018 r., sygn. akt I ACa 853/17, <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/i-aca-853-17-domniemanie-bezprawnosci-naruszenia-dobra-522627372> [dostęp: 6 września 2020 r.].
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 6 czerwca 2012 r., sygn. akt I ACa 290/12 [niepublikowany].
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 23 stycznia 2014 r., sygn. akt I ACa 855/13 [niepublikowany].
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 26 kwietnia 2017 r., sygn. akt I ACa 831/16, Legalis nr 1657738.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 12 listopada 2014 r., sygn. akt VI ACa 126/14, LEX nr 1665875.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Gdańsku z dnia 22 grudnia 2015 r., sygn. akt I C 279/12, <https://www.saos.org.pl/judgments/content/199663.html> [dostęp: 6 września 2020 r.].
- Wyrok Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 24 stycznia 2012 r., sygn. akt I C 417/11 [niepublikowany].
- Wyrok Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 27 lipca 2016 r., sygn. akt I C 606/15 [niepublikowany].
- Wyrok SN z dnia 8 maja 2019 r., sygn. akt I PK 35/18, Legalis nr 1967685.
- Wyrok SN z dnia 11 sierpnia 2010 r., sygn. akt I CSK 649/09, Legalis nr 367088.
- Wyrok SN z dnia 12 września 2018 r., sygn. akt II CSK 536/17, Legalis nr 1832796.
- Wyrok SN z dnia 13 sierpnia 1975 r., sygn. akt I CR 452/75, Legalis nr 18927.
- Wyrok SN z dnia 19 lipca 1982 r., sygn. akt I CR 225/82, Legalis nr 23249.
- Wyrok SN z dnia 19 października 1989 r., sygn. akt II CR 419/89, Legalis nr 26806.
- Wyrok SN z dnia 20 września 1999 r., sygn. akt III CKN 939/98, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna” 2000, nr 3, poz. 56.
- Wyrok SN z dnia 20 września 2013 r., sygn. akt II CSK 1/13, Legalis nr 739919.
- Wyrok SN z dnia 23 stycznia 2015 r., sygn. akt V CSK 189/14, Legalis nr 1186795.
- Wyrok SN z dnia 24 stycznia 2000 r., sygn. akt III CKN 553/98, LEX nr 52737.
- Wyrok SN z dnia 25 października 1982 r., sygn. akt I CR 239/82, Legalis nr 23387.

LITERATURA

- Brzozowski W., *When anointing becomes annoying: remarks on the Polish Supreme Court's judgment of 20 September 2013 (II CSK 1/13)*, „Wrocław Review of Law, Administration & Economics” 2015, nr 5, s. 70–81.

Udzielenie ateiście sakramentu namaszczenia chorych a naruszenie jego dóbr osobistych...

- Ferenc-Szydełko E., *Wolność sumienia jako dobro prawne* [w:] *Historia testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, nuntia vetustatis: księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Włodzimierzowi Kaczorowskiemu*, red. E. Kozerska, M. Maciejewski, P. Stec, Opole 2015, s. 671–689.
- Gill A., *Glosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 3 lipca 2000 r. (II SA 1128/99)*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2001, z. 12, s. 605–608.
<https://mc.bip.gov.pl/rada-do-spraw-wspolpracy-z-kosciolami-i-zwiazkami-wyznaniowymi-2019/rada-do-spraw-wspolpracy-z-kosciolami-i-zwiazkami-wyznaniowymi-w-sprawach-przetwarzania-przez-nie-danych-2019.html> [dostęp: 6 września 2020 r.].
- <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/rada-do-spraw-wspolpracy-z-kosciolami-i-zwiazkami-wyznaniowymi-w-sprawach-przetwarzania-przez-nie-danych> [dostęp: 25 września 2020 r.].
- https://www.prawo.pl/prawo/dane-osob-umierajacych-sa-tajemnica-szpitala-ksieza-nie-moga-ich,390192.html?utm_medium=email&utm_source=WKPL_MSG_NSL_NRODO-26-03-19-WKC0117018_EML&utm_campaign=WKPL_MSG_NSL_NRODO-26-03-19-WKC0117018_OTH [dostęp: 13 września 2020 r.].
- <https://www.prawo.pl/zdrowie/kiedy-mozna-przetwarzac-dane-osobowe-pacjenta-bez-jego-zgody-rodo,261694.html> [dostęp: 19 września 2020 r.].
- <https://www.prawo.pl/zdrowie/kiedy-mozna-przetwarzac-dane-osobowe-pacjenta-bez-jego-zgody-rodo,261694.html> [dostęp: 19 września 2020 r.].
- Jakubiak T., *Intencja przyjęcia sakramentu namaszczenia chorych według wyroku Sądu Najwyższego z uwzględnieniem elementów prawa wyznaniowego*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 2013, nr 2, s. 161–178.
- Januchowski A., *Wybrane zagadnienia związane z reprezentacją parafii przez proboszcza na gruncie prawa kanonicznego i polskiego*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2008, t. 11, s. 211–236.
- Jasiakiewicz M., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00, „Rejent”* 2005, nr 1, s. 122–137.
- Kaczmarczyk R., *Ochrona swobody sumienia jako dobra osobistej osoby niewierzącej. Glosa do wyroku SN z dnia 20 września 2013 r., II CSK 1/13, „Państwo i Prawo”* 2017, z. 3, s. 134–141.
- Krzywkowska J., Bitowt A., *Poddanie człowieka nieakceptowanym przez niego praktykom religijnym* [w:] *Aktualne problemy wolności myśli, sumienia i religii*, red. P. Stanisławski, A. Abramowicz, M. Czelný, M. Ordon, M. Zawiślak, Lublin 2015, s. 191–203.
- Mezglewski A., *Opinia prawna dotycząca problemu obowiązywania prawa wewnętrznego związków wyznaniowych w obrocie prawnym*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2011, t. 3, s. 251–258.

- Niedziałkowski K., *Udzielenie sakramentu namaszczenia chorych bez zgody przyjmującego – aspekty cywilno-kanoniczne*, „Kościół i Prawo” 2017, nr 2, s. 163–175.
- Pazdan M., *Komentarz do art. 23 k.c.* [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1: *Komentarz do art. 1-449(10)*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2011, s. 119–120.
- Pazdan M., *Komentarz do art. 24* [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1: *Komentarz do art. 1-449(10)*, red. K. Pietrzykowski, wyd. 10, Warszawa 2020, Legalis <https://sip-1legalis-1pl-1ux0226zx1118.han.uni.opole.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zogi3damrwm3dmmzooobqxalrvgu4tcnbzgi4q> [dostęp: 6 września 2020 r.].
- Pietrzak M., *Prawo kanoniczne w polskim systemie prawnym*, „Państwo i Prawo” 2006, z. 8, s. 16–31.
- Radecki G., *Organy osób prawnych Kościoła katolickiego w Polsce (na styku prawa kanonicznego i prawa cywilnego)*, „Rejent” 2003, nr 7/8, s. 127–155.
- Radwański Z., *Prawo cywilne - część ogólna*, Warszawa 2009.
- Rakoczy B., *Glosa do wyroku SN z dnia 20 września 2013 r., II CSK 1/13*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2016, t. 8, s. 213–220.
- Stanisz P., *Proboszcz jako reprezentant parafii rzymskokatolickiej w stosunkach majątkowych* [w:] *Prawo państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych. Pamiętnik VII Zjazdu Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego, Gniezno 11-12 IX 2010*, red. K. Krasowski, M. Materniak-Pawłowska, M. Stanulewicz, Poznań 2010, s. 191–200.
- Strus Z., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2013 r. w sprawie II CSK 1/13*, „Forum Prawnicze” 2013, nr 5, s. 35–49.
- Walencik D., *Opinia prawna w sprawie przetwarzania danych osobowych przez związki wyznaniowe w Polsce*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2012, t. 4, s. 251–263.
- Walencik D., *Prawo kanoniczne (wewnętrzne) związków wyznaniowych a prawo polskie*, „Przegląd Sądowy” 2013, nr 5, s. 11–25.
- Wenski P., *Rozważania nad standardami opieki duszpasterskiej w polskich szpitalach. Uwagi na tle orzeczenia Sądu Najwyższego z 20 września 2013 r.*, „Prawo i Medycyna” 2015, nr 1, s. 72–86.
- Zaproszenie na III posiedzenie Rada do Spraw Współpracy z Kościołami i Związkami Wyznaniowymi w sprawach przetwarzania przez nie danych*, <https://mc.bip.gov.pl/rada-do-spraw-wspolpracy-z-kosciolami-i-zwiazkami-wyznaniowymi-2019/rada-do-spraw-wspolpracy-z-kosciolami-i-zwiazkami-wyznaniowymi-w-sprawach-przetwarzania-przez-nie-danych-2019.html> [dostęp: 6 września 2020 r.].

Udzielenie ateście sakramentu namaszczenia chorych a naruszenie jego dóbr osobistych...

STRESZCZENIE

Problemem analizowanym w niniejszym artykule jest fakt udzielenia ateście sakramentu namaszczenia chorych w kontekście naruszenia jego dóbr osobistych oraz zakazu przetwarzania szczególnych kategorii danych. Podstawę rozważań stanowią wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2013 r. (sygn. akt II CSK 1/13) oraz z dnia 12 września 2018 r. (sygn. akt II CSK 536/17), a także poprzedzające je wyroki Sądu Okręgowego i Sądu Apelacyjnego w Szczecinie. Celem artykułu jest udzielenie odpowiedzi na pytania:

- 1) Czy poddanie osoby nieprzytomnej praktyce przyjętej w religii, której nie wyznaje, godzi w jej wolność sumienia i wyznania, a tym samym czy takie działanie prowadzi do naruszenia jej dóbr osobistych, niezależnie od intencji sprawcy i wykonywania przez niego posług religijnych zgodnie z prawem wewnętrznym danego związku wyznaniowego?
- 2) Czy związki wyznaniowe oraz ich duchowni mogą przetwarzać szczególne kategorie danych osobowych w takiej sytuacji?

Słowa kluczowe: wolność sumienia i wyznania, namaszczenie chorych, naruszenie dóbr osobistych, RODO, przetwarzanie danych osobowych.

GIVING THE ATHEIST THE ANOINTING OF THE SICK AND INFRINGEMENT
OF HIS PERSONAL RIGHTS AND THE PROHIBITION OF PROCESSING
SPECIAL CATEGORIES OF DATA

The problem analyzed in this article are the fact that the atheist was given the anointing the sick in the context of the violation of his personal rights and the prohibition of processing special categories of data. The considerations are based on the judgements of the Supreme Court of September 20, 2014 (file reference number II CSK 1/13) and of September 12, 2018 (file reference number II CSK 536/17), as well as the preceding judgements of the regional court and the Court of Appeal in Szczecin. The aim of the article is to indicate:

- 1) If subjecting an unconscious person to practice adopted in a religion that He Or she does not profess violates his freedom of conscience and religion, and whether such action leads to violation of personal rights, regardless of the intention of the perpetrator and the performance of religious services in accordance with the internal law of a given union religious?
- 2) Can religious associations and their clergy process special categories of personal data in such a situation?

Keywords: freedom conscience and religion, anointing, infringement of personal rights, processing of personal data, GDPR.